

ФІТОЦЕНОТИЧНЕ РІЗНОМАНІТТЯ ОСЕЛИЩ З УЧАСТЮ ЛЮБКИ ДВОЛИСТОЇ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІССЯ

Ірина ОНИЦУК

кандидат біологічних наук, доцент
Житомирського державного
університету ім. І. Франка
(Україна)

Валерія ЛЕСКОВА

здобувач вищої освіти ОПП «Туризм»
Житомирського державного
університету ім. І. Франка
(Україна)

Українське Полісся, як екорегіон вищого рівня, визначається не лише своєю величезною територією, але й вкрай складними природними умовами та великим різноманіттям екосистем. Цей регіон, що є одним із найбільших власників біорізноманіття в Україні, на сьогодні стикається зі складнощами екологічного та природоохоронного характеру. Серед них важливе місце займає проблема збереження та відновлення фітоценотичного різноманіття оселищ, у тому числі тих, де домінує любка дволиста (*Platanthera bifolia* L.).

Антропогенний вплив, такий як лісозаготівля, масове землеробство, забудова та інші форми землекористування, мають значний вплив на природні екосистеми Полісся. Зміни клімату, ерозія ґрунтів та забруднення водою також зумовлюють зміни в структурі та функціонуванні фітосоценозів. Ці процеси можуть призвести до втрати біорізноманіття та зниження стійкості екосистем.

У такому контексті розуміння фітоценотичного різноманіття оселищ з участю любки дволистої на території українського Полісся стає необхідним для розробки ефективних стратегій управління природними ресурсами та збереження біорізноманіття. Глибше розуміння динаміки цих екосистем і їх взаємозв'язку з природними та антропогенними чинниками допоможе розробити науково обґрунтовані заходи з охорони та відновлення природних умов середовища, а також збереження унікальної флори і фауни регіону.

Platanthera bifolia L. – багаторічна трав'яниста рослина, 20 – 60 см заввишки. З бульбами еліптичної форми. Стебла високі і витончені, зазвичай з 2 – 3 коричневими піхвами при основі. Листя кілька, 4 – 6, нижні 2 – 3 великі, овальні, близько розташовані до основи стебла [2].

Суцвіття 10 – 25 см завдовжки, скупчені циліндричні, не густо зібрані. Квітки великі, білі, приємно пахучі. Губні пелюстки квіток витягнуті, спрямовані вниз і значно вищі за інші пелюстки. Колоски вигнуті і в 1,5 – 2 рази довші за зав'язь. Цвіте рослина в червні-липні, а плодоносити починає в серпні-вересні. Розмножується насінням, починає цвісти на 11-й рік і живе до 27 років [3].

У польових умовах вимірювали такі морфологічні параметри *Platanthera bifolia*: висоту пагона (см), довжину суцвіття (см), кількість квіток (шт.), довжину і ширину листків (см) та кількість жилок (шт.). Для подальшого визначення площі листової поверхні листки розміщують на папері та обводять їх контур.

Висота пагонів і кількість квіток у суцвітті любки дволистої перебувають у зворотній залежності від щільності намету на досліджуваній ділянці (рис. 1). Зі збільшенням щільності намету висота пагонів зменшувалася, а кількість квіток, відповідно, зменшувалася.

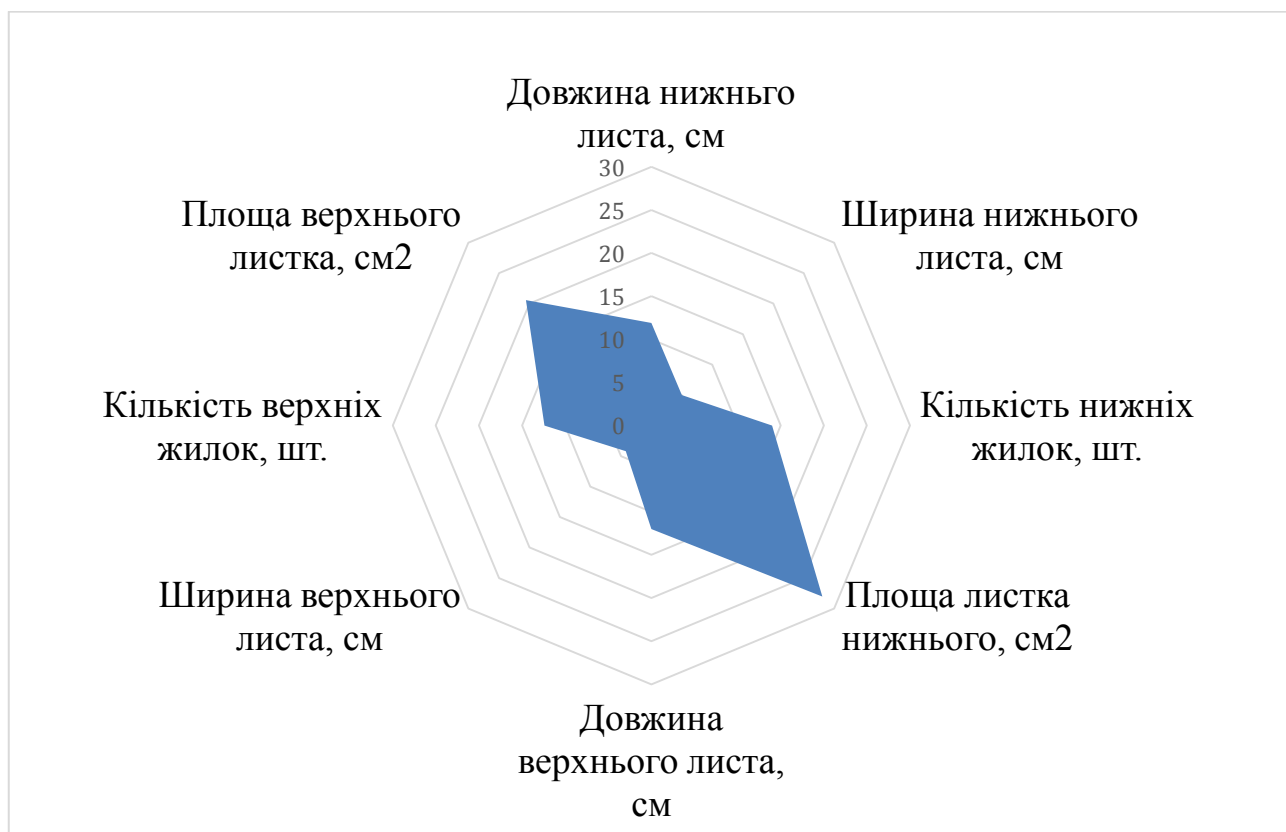

Рис.1 Фізико-географічна характеристика місцезростання Любки дволистої *Platanthera bifolia* (L.). (Власний рисунок)

Шодо фізико-географічних характеристик – *Platanthera bifolia* (L.) Rich. поширена на заході Євразії, включаючи Європу та Середземномор'я. В Україні вид зрідка зростає в Карпатах і на Поліссі, рідше – в лісостеповій зоні. На Житомирському Поліссі *Platanthera bifolia* є відносно рідкісним видом і була знайдена в 36 місцезнаходженнях. Наприклад, на Овруцькому кряжі виявлено понад 50 популяцій різного розміру, більшість з яких є генеративними особинами. В Овруцькому районі також виявлено нові місцезростання виду [4].

Це мікоризотрофна рослина, і доведено, що її мікориза є ендотрофною [1]. Окрім автотрофного живлення, вона також здійснює фотосинтез як загальний автотроф завдяки наявності зеленого листа. Усі дводольні рослини характеризуються високою екологічною амплітудою. Вони досить вимогливі до освітленості і часто зустрічаються на світлих ділянках, але можуть переносити і

значне затінення. До вологості ґрунту досить байдужі і уникають лише ділянок, які повністю пересохли і застоюють вологу. Також вибагливий до умов навколишнього середовища і може зустрічатися як на кислих, так і на нейтральних ґрунтах, добре росте на підзолистих і трав'янистих підзолистих суглинках з рН 4 – 6 і на піщаних ґрунтах [5].

За нашими спостереженнями, популяції любка дволиста зростають на сухих ділянках з трав'янистою рослинністю і займають площі до 20 м завширшки і близько 300 м завдовжки. Характерною особливістю є те, що особини ростуть скупченнями. У процесі накопичення мікоризні корені знаходяться в особливому положенні, що забезпечує оптимальні умови для проростання насіння.

Любка дволиста занесена до Додатку II Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення. Нині охороняється в Карпатському ботанічному заповіднику, Канівському БЗ, Поліському БЗ, «Розточчі», «Медоборі», Рівненському БЗ та багатьох інших заповідних територіях.

Нами з'ясовано причини зменшення чисельності любки: негативний вплив людського фактору (переважно постійне знищення особин, що масово розмножуються), труднощі проростання насіння (вимушена присутність окремих мікоризних грибів), відсутність вегетативного розмноження. Значне зменшення чисельності особин свідчить про необхідність організації збереження цього виду.

Отже, результати дослідження фітоценотичного різноманіття оселищ з участю любки дволистої на території українського Полісся підтверджують складність екологічної ситуації в цьому регіоні. Антропогенний вплив та природні фактори змінюють структуру та функціонування фітоценозів, що може призвести до втрати біорізноманіття та порушення екологічної стійкості.

Розуміння динаміки цих екосистем та їхнього взаємозв'язку з антропогенним та природним середовищем є важливим для розробки науково обґрунтованих стратегій збереження та відновлення природних ресурсів українського Полісся. Наукові дослідження у цьому напрямку є ключовим елементом для забезпечення екологічної стійкості та збереження біорізноманіття регіону, а також для забезпечення його сталого розвитку у майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Андрієнко Т. Л., Онищенко В. А., Прядко О. Фіторізноманіття Українського Полісся та його охорона: Під заг. ред. Т.Л. Андрієнко. К.: Фітосоціоцентр, 2006. 316 с.
2. Вахрамеева М. Г. Некоторые особенности биологии и динамика численности ценопопуляций *Platanthera bifolia* Rich., *P. Chlorantha* Reich. – К.: Изд-во «Наукова думка», 1983. – С. 35-38.
3. Савчук Л. А., Протопопова В. В., Орлова О. О. Любка дволиста. Червона книга України. Рослинний світ. За ред. Дідуха Я. П. – К.: Глобалконсалтинг, 2009. – С. 212.
4. Хом'як І.В. Характеристика асоціацій *Agrostio-Populetum tremulae* та *Epilobio-Salicetum capreae* класу *Epilobietea angustifolii* для Правобережного Полісся. – Укр. ботан. журн. – 2016. – 73(3): 239—254.

5. Whittaker, R. H. Classification of natural of natural communities / R. H. Whittaker // Bot.Rev. 1962. Vol.28. № 1.